

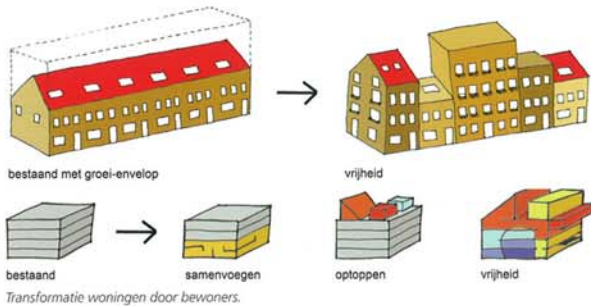
Jonas Strous
bureau Alle Hosper

Watervrijstaat Gaasperdam, uitgevoerd in een Lego-maquette van 4,2 bij 4,5 meter, met gebruikmaking van zestigduizend steentjes.

Watervrijstaat Gaasperdam

We schrijven het jaar 2050. De Metropoolregio Amsterdam heeft inmiddels drie miljoen inwoners en wordt in haar samenhang niet meer beperkt door gemeente- en provinciegrenzen. De stad is veranderd in de eerste Vrijstaat van Nederland. Dit scenario ligt aan de basis van Watervrijstaat Gaasperdam en was onlangs te zien op de tentoonstelling Vrijstaat Amsterdam.

Dit jaar doet Amsterdam als partnerstad voor het eerst mee aan de Internationale Architectuur Biennale Rotterdam. Voor de curator van het Amsterdamse programma, Zef Hemel (DRO), was dit aanleiding om een aantal onderwerpen te combineren. Het thema van de IABR is dit jaar *Open City; Designing Coexistence*. Daarmee wordt een stad bedoeld die divers, levendig en sociaal duurzaam is. Amsterdam voegde hier het thema vrijstaat aan toe en koos negen locaties waar negen jonge ontwerp-bureaus een visie voor maakten. Bijna alle locaties liggen op de grens van stad en land en spelen een belangrijke rol in het nieuwe structuurplan dat de stad aan het maken is.

Concreet stelt Amsterdam de vraag of er een planning denkbaar is die de vrijheidsgraden vergroot in plaats van ze te beperken. De vrijstaatvisies zijn verbeeld in grote maquettes, zodat de voorgestelde ingrepen inzichtelijk en tastbaar worden. Een belangrijke doelgroep voor de tentoonstelling zijn de kinderen van Amsterdam. Het gaat immers om hun toekomst. Bureau Alle Hosper heeft de aantrekkingskracht van de maquette voor kinderen vergroot door deze te bouwen in Lego. De zestigduizend daarvoor gebruikte, veelkleurige steentjes

geven een mogelijke toekomst weer van een geïsoleerde en gevarieerde stadswijk.

GAASPERDAM

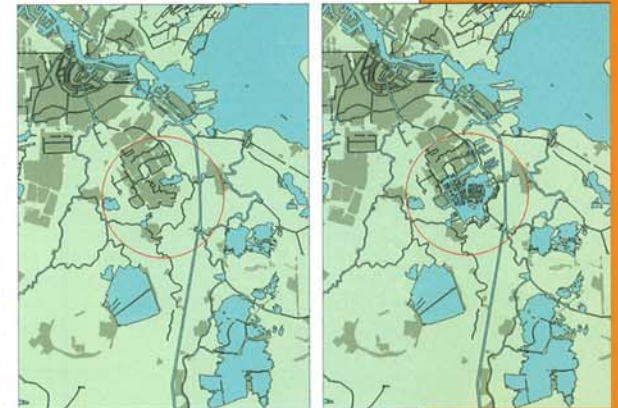
Bureau Alle Hosper is gevraagd een visie te maken voor de wijk Gaasperdam in Amsterdam-Zuidoost. Deze buitenwijk is in de jaren '70 en '80 van de vorige eeuw aansluitend op de Bijlmer gebouwd. De tegenvallende ervaringen met de hoogbouwflats in de Bijlmermeer leidden ertoe dat in Gaasperdam veel eengezinswoningen werden gebouwd. De wijk is ooit gedacht voor ca. 70.000 inwoners, maar vanwege de opzet met veel laagbouw en de tendens van krimpende gezinsgroottes wonen er ongeveer de helft. Het is daarom niet vreemd dat de hoofdstructuur van Gaasperdam erg ruim bemeten is. Dit wordt versterkt door de scheiding van verkeersstromen in aparte structuren voor voetgangers, fietsers, auto's en metro's. Het nadeel van deze opzet, die bedoeld is als een 'veilige' structuur voor gebruikers, is dat er juist veel als onveilig ervaren routes zijn. Woningen liggen met hun achterkanten op afstand van deze routes. Er zijn veel donkere, ongelijkvloerse kruisingen en de lage dichtheid van de wijk biedt onvoldoende publiek om van alle routes gebruik te maken. Dit negatieve verhaal wordt versterkt door eenzijdige architectuur van woningen, slecht functionerende winkelcentra en onvoldoende beheer van de openbare ruimte.

GAASPERPLAS

Een lichtpunt voor de wijk is de fantastische erfenis van de Floriade 1982. Ondanks dat ook hier sprake is van onvoldoende onderhoudsgeld, is nog steeds zichtbaar dat het Floriadepark met veel liefde ontworpen is. Het terrein maakt samen met de Gaasperplas onderdeel uit van het Gaasperpark, dat in totaal 166 ha. groot is. Het Gaasperpark op zijn beurt staat in verbinding met de Diemerscheg, de groene lob aan de oostkant van Amsterdam.

VAN BUITENWIJK NAAR STADSWIJK

Gaasperdam had twintig jaar geleden de reputatie van een rustige en groene omgeving, waar het

goed wonen was voor gezinnen. Ondank deze reputatie hebben de woningen slecht geprofitteerd van de enorme waardeinstijgingen van de afgelopen twee decennia. De eens zo aantrekkelijke en homogene buitenwijk wordt tegenwoordig geconfronteerd met grote-stadsproblemen zoals criminaliteit, verloederende van de openbare ruimte en verminderde binding van bewoners met de wijk. Voor de toekomstvisie van Gaasperdam heeft bureau Alle Hosper zich onder andere laten inspireren door Jane Jacobs, de voorvechtster van de *Open City*. Zij heeft in *Death and Life of Great American Cities* beschreven wat het lot van veel suburbs zal zijn: ze worden vroeg of laat opgeslokt door de stad en dan is de belangrijkste vraag of ze zich aan de nieuwe stedelijke conditie kunnen aanpassen. Gaasperdam zou in de toekomst moeten doorgroeien richting een verdichte, volwaardige stadswijk. Een wijk waar veel verschillende bevolkingsgroepen naast en door elkaar leven, met een sterke economie en een onderscheidend karakter ten opzichte van andere Amsterdamse stadswijken.

DUURZAME STEDENBOUW

Een nieuw ontworpen stad of wijk valt niet in één keer goed te ontwerpen. Gaasperdam begon 25

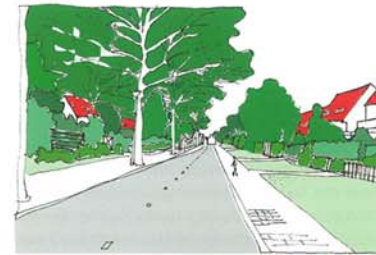
Linksboven: Organische groei in plaats van sloop en nieuwbouw.
Rechtsboven: Landelijke schoonheid van de Gaasperplas.
Daaronder: Organische groei in plaats van sloop en nieuwbouw.
Aansluiting Vechtplassen met Amsterdam (bestaand en nieuw).

jaar geleden als een onbeschreven blad papier. Net als de meeste Nederlandse wijken heeft het in deze periode niet de vrijheid gehad om zichzelf door te ontwikkelen. Nederlandse regelgeving, zoals bestemmingsplannen, laat hiervoor niet de ruimte en creëert op die manier statische wegwerpwijken. Als een wijk vervolgens verpaupert gaat het met een goed fout en is de planologische reactie om nieuwe tabula rasa plannen te maken. De visie van bureau Alle Hesper voor Gaasperdam keert zich tegen deze praktijk en probeert voorwaarden te scheppen voor een duurzamere stedenbouw. Daarom worden allereerst alle regels afgeschaft die het zelfontwikkende vermogen van een wijk beperken. Hierdoor krijgen particulieren en instellingen meer speelruimte om een actieve rol te vervullen in hun wijk. Het spreekt het creatieve en ondernemende deel van de bevolking aan. Zij hebben vaak goed inzicht in wat er in een wijk mist en waar kansen liggen. Een tweede uitgangspunt is om zo min mogelijk woningen te slopen, waardoor voorkomen wordt dat er kapitaalvernietiging plaats vindt en dat de sociale cohesie in de wijk verstoord wordt. Tot slot moet de wijk vanuit de schaal van de metropool opnieuw worden gezien. Momenteel sluiten de structuur van stad en landschap niet goed op elkaar aan.

NIEUWE ORIËNTATIE IN DE REGIO

Denkend vanuit het idee van de Metropoolregio is het een voorwaarde om bestaande provincie- en gemeentegrenzen te negeren. Gaasperdam ligt hembreed net zo ver van Amsterdam CS als van het hart van het Vechtplassengebied, beide zo'n tien kilometer. Gaasperdam profiteert echter nauwelijks van de kwaliteiten van dit veenweide- en plassengebied. De Vechtstreek is slecht bereikbaar vanuit de wijk en de sfeer van het Hollandse landschap is niet beleefbaar in de wijk. Gaasperdam zou zich binnen de metropool kunnen ontwikkelen tot een 'Vechtse' stadswijk. Ook de profilering van de Gaasperplas binnen Amsterdam kan veel krachtiger. Momenteel zijn Gaasperplas, Sloterplas, Nieuwe Meer en Nieuwe Diep nagenoeg even groot. Door de Gaasperplas vier keer zo groot te maken, ontstaat een voor Amsterdamse begrippen unieke recreatieplas. Deze kan een belangrijke trekpleister worden voor watersportliefhebbers en zonaanbidders uit de regio. De locatie is perfect bereikbaar voor zowel auto's als openbaar vervoer. Wanneer daar nog goede fiets- en waterverbindingen met de Vechtplassen aan toegevoegd worden, ontstaat een prachtig knooppunt tussen stad en ommeland. In

Transformatie van de openbare ruimte lokt investeringen uit in het naoorlogse vastgoed.

re op water gerichte woonvormen in Amsterdam aan te vullen. De Watervrijstaat Gaasperdam begint vorm te krijgen.

VRIJSTAAT VOOR BEWONERS

De verandering van het karakter van de wijk biedt een nieuw perspectief voor bewoners. De waterrijke omgeving zal de waarde van woningen fors doen toenemen. Daarnaast krijgen bewoners de vrijheid om hun woningen naar eigen wensen uit te breiden; dan wel door de hoogte in te bouwen, dan wel om het huis van de burens te kopen en zo twee huizen samen te voegen. Ook de vestiging van bedrijven in woningen wordt vrijgelaten. Dit laatste biedt mogelijkheden voor het grote aantal ZZP'ers dat nu al in Gaasperdam aanwezig is. Voor de appartementencomplexen geldt hetzelfde. Verder kan, zoals in Oost-Europa soms gebeurt, het dak verkocht worden, waarop vervolgens enkele dakhuizen gebouwd worden. Op deze manier kan een grootschalige complex-renovatie worden bekostigd.

GEZONDE WIJK

Momenteel wordt Amsterdam-Zuidoost aan de westzijde begrensd door een monofunctioneel bedrijventerrein: het Duivendrechtse Veld. Hierin liggen onder andere het AMC en de Arena. Dit soort eenzijdige gebieden horen niet thuis in een metropool met een maximum aan uitwisselingsmogelijkheden. Voor het AMC biedt de toekomstige, waterrijke en landelijke setting van het Gaaspermeer interessante vestigingskwaliteiten. Het voorziet in de ideale omgeving voor herstellende patiënten, als inspirerende omgeving voor *spin-off* bedrijven, onderzoeksinstituten en als woonlocatie voor het personeel van het AMC. Verder kunnen hospices en zelfs een nieuwe begraafplaats een plek in de wijk vinden. De laatste zal alleen per boot bereikbaar zijn, op een eiland ter plaatse van het huidige waterpompstation. Het thema welzijn krijgt verder ruimte in de wijk door de aanleg van sportvelden, volkstuinen en een waterzuiveringslandschap langs Gaasp en Gein dat er voor moet zorgen dat het water in het meer van zwemwaterkwaliteit is.

Watervrijstaat Gaasperdam groeit langzamerhand uit tot een volwaardig stadsdeel. Het fungeert niet meer als een vijfde wiel aan de wagen van Amsterdam, maar is onderdeel van het wijdere landschap. Het wordt daarbij krachtig voortgestuwd door zijn bewoners...

toeristisch opzicht is de vergrote Gaasperplas een aanvulling op bestaande arrangementen in Amsterdam. Nieuwe hotels en congressentra in deze lommerrijke omgeving zijn een alternatief voor het bestaande stedelijk georiënteerde aanbod.

CREËREN VAN VERSCHIEDENHEID

De transformatie van het landschap in de wijk vindt plaats door langs alle straten water te graven, inheemse bomen te planten en de cultuur van het waterleven toe te laten. De overmaatse en slecht beheerbare buitenruimte verandert in een lommerrijk dijken- en slotenlandschap. Woningen die eerst met achterkanten aan onveilige en anonieme fietsroutes lagen, krijgen nu via de achtertuin een directe toegang tot het uitgebreide waternetwerk. Het huidige, slecht functionerende centrum krijgt een tweede kans door zijn nieuwe ligging in het midden van het Gaaspermeer. Daarnaast worden de Gein- en Gaasperdammer metrolijnen met elkaar verbonden en komt er een nieuwe halte waar Gaasperdam-centrum en het meer elkaar raken. De nieuwe situatie biedt volop ruimte om het schaarse aanbod aan buitenplaatsen, woonboten en ande-